# למה קיסינג'ר ראוי לכבוד במלאות 50 שנה למלחמת יום הכיפורים

written by דוד מ' וינברג | 03.10.2023

גם בגיל 100 נשאר ד"ר הנרי קיסינג'ר אדם רלוונטי שכדאי להקשיב לו. מנהיגי העולם ממשיכים להתייעץ איתו, והוא כותב פורה של ספרים מחכימים וטורי דעה הצופים את הנולד. העבר המתועד שלו בסוגיות של יהודים וישראל נותר שנוי במחלוקת, אבל אני סבור שבשיקול כולל, קיסינג'ר ראוי לכבוד.

לחלק מהישראלים ד"ר קיסינג'ר צרוב בזיכרון כאויב, משום שלכאורה עיכב את אספקת הנשק האמריקני לישראל במהלך השבוע הראשון והמכריע של מלחמת יום כיפור, ב-1973. כפי שאראה להלן, מדובר בהאשמה לא נכונה. אני יודע זאת מהיכרות עמוקה עם הספרות ההיסטורית והביוגרפית על מלחמת יום כיפור והשלכותיה, ומשיחות אישיות עם ד"ר קיסינג'ר.

בשנת 2017 אירחתי את קיסינג'ר בישראל לביקור של שלושה ימים, ולפני שנה פגשתי אותו לשיחה ארוכה בניו יורק. אלה היו הזדמנויות לדון עימו במחלוקות ההיסטוריות. הוא לא נרתע מהשאלות הקשות ביותר. לי ברור שלקיסינג'ר אכפת מאוד מישראל, ומהמוניטין שלו בקרב יהודים וישראלים.

האם קיסינג'ר עיכב את אספקת הנשק האמריקני לישראל בשבוע הראשון של מלחמת יום כיפור? הסיפור המקובל הוא שישראל ביקשה סיוע חירום בצורת רכבת אווירית של נשק מייד עם פרוץ המלחמה, אולם קיסינג'ר לא רצה שהניצחון הצפוי של ישראל יהיה מכריע מדי, מתוך מחשבה שיהיה קל יותר להגיע להפסקת אש יציבה אם ישראל ומצרים תסיימנה את המערכה בתיקו, ולכן עיכב כביכול את הרכבת האווירית, והשאיר את ישראל לדמם.

אלא שזה פשוט לא נכון. הנשיא ריצ'רד ניקסון וקיסינג'ר רצו בוודאות ששיחות השלום שהם יובילו בתום המלחמה תתבססנה על ניצחון ישראלי, ולא על תיקו עם הערבים שנתמכו בנשק סובייטי. ניצחון ישראלי היה אינטרס אמריקני.

יתרה מכך, את העיכוב באספקת הנשק לישראל בין היום השני לשישי למלחמה לא ניתן לייחס לקיסינג'ר אלא לשר ההגנה דאז, ג'יימס שלזינגר, ולמנהיגים אירופאים לא ידידותיים שסירבו לאפשר נחיתת בינתיים של מטוסי התובלה הנושאים אספקה לישראל.

העיכוב היה גם פונקציה של העובדה שאיש לא חשב, כולל ישראל, שצה"ל אכן יזדקק להעברה אווירית מסיבית של נשק. ההנחה הייתה שכל נשק כבד שיישלח לישראל יגיע בכל מקרה לאחר שהמלחמה כבר תסתיים בניצחון מהיר (בדיוק כמו הניצחון המהיר של ישראל במלחמת ששת הימים).

ביום הרביעי למלחמה (יום שלישי, 9 באוקטובר) עדכנה ישראל את האמריקנים כי איבדה 500 טנקים ו-50 מטוסי קרב, וביקשה אספקה דחופה. ניקסון היה עסוק בשערוריות הפנים שלו (פרשת ווטרגייט והתפטרותו של סגן הנשיא ספירו אגניו), אבל קיסינג'ר סחט מניקסון הבטחה לחדש את המלאי לישראל, כך שצה"ל פנה מייד להשתמש בעתודות מלאי הנשק שלו.

נכון לומר שבמהלך הימים החמישי והשישי של המלחמה, הפנטגון גרר רגליים בארגון מטוסי התובלה עם האספקה לישראל, ובשליחת טנקים ומטוסים לישראל (ציוד שאינו בדיוק מוצרי מדף הזמינים למשלוח מהיר). כמו כן, חברות תעופה של טיסות שכר סירבו לקחת חלק במאמץ, ומדינות אירופה סירבו לאשר למטוסים אמריקנים הנושאים נשק לישראל לנחות לתדלוק בשטחן והוסיפו בכך לתסכול של קיסינג'ר ועוזריו.

עם החמרת המצב בימים השביעי והשמיני למלחמה, 12-13 באוקטובר, החליטה ירושלים לשגר לוושינגטון קריאה המפצירה לקבל בדחיפות אספקת נשק גדולה. קיסינג'ר הביא אז את ניקסון לאשר רכבת אווירית מיידית במטוסי צבא אמריקנים. במהלך היום הראשון של הרכבת האווירית שלחה ארה"ב לישראל יותר נשק (1,800 טון) מכפי ששלחה ברית המועצות למצרים, סוריה ועיראק בארבעת הימים שלפני כן; ועוד 3,000 טונות של ציוד היגיעו בימים הבאים.

יתרה מכך, כל הערכה הוגנת של התנהגותו של קיסינג'ר באותה עת חייבת לקחת בחשבון את העובדה שהוא זה שיעץ לישראל ברוב תחכומו שלא להסכים להפסקת אש ביום החמישי למלחמה, משום שבאותה עת הייתה ישראל במצב של איבוד שטחים. קיסינג'ר הזהיר את ראש הממשלה המותשת והמדוכדכת, גולדה מאיר, שלא תסכים להפסקת אש עד אשר ידו של צה"ל תהיה על העליונה, ורק אחרי הדיפת האויב בחזרה לשטחו.

עובדה חשובה אף יותר היא האירוע בשבוע שלאחר מכן, בשבת ה-20 באוקטובר, כאשר קיסינג'ר סירב להוראה של ניקסון לסגור עסקה עם מנהיג ברית המועצות ליאוניד ברז'נייב על חשבון ישראל.

ניקסון כתב לברז'נייב שהוא יהיה מוכן "לרסן את מדינת החסות שלו" (כלומר את ישראל), אם ברז'נייב יעשה זאת עם מדינות החסות הערביות שלו, ולאחר מכן, על שתי המעצמות "לקבוע" את ההסדר בין שני הצדדים. ניקסון שלח מברק לקיסינג'ר, שבדיוק הגיע למוסקבה, המורה לו להתעלם מ"העקשנות של הישראלים", ולמצוא דרך לכפות הסדר קבע במזרח התיכון. ניקסון כתב: "אני רוצה שתדע שאני מוכן ללחוץ על הישראלים במידה הנדרשת, ללא קשר להשלכות הפוליטיות הפנימיות" (דהיינו, כעס מצד יהודי אמריקה). היה בכך הד להתנהלותו של הנשיא אייזנהאואר ב-1956, כאשר ניקסון היה סגן הנשיא שלו.

ממקום שהייתו במוסקבה שלח קיסינג'ר תשובה חסרת תקדים לנשיא ניקסון, ובה הוא מביע סירוב לפעול ליישום הצעתו ה"בלתי מקובלת" של ניקסון בהקשר זה. קיסינג'ר שלח מברק לניקסון: "ברצוני לומר שאני רואה את הנימה והתוכן של ההוראות (שלך) אליי כבלתי מקובלים. הצלחתי להביא את יחסי החוץ שלנו למצבם הנוכחי בזכות הימנעות מגימיקים והקפדה על

צעדים שקולים. בכוונתי להמשיך בגישה הזו".

בתום המלחמה כינו ראשי הממשלה גולדה מאיר ויצחק רבין את קיסינג'ר ידיד אמיתי, אף על פי שקיסינג'ר היה לא קל עם ישראל במהלך "דיפלומטיית הדילוגים" המפרכת שלקח על עצמו כדי להגיע להסכמי שביתת נשק בין ישראל למצרים ולסוריה.

הדבר העיקרי שחשוב להבין על מעשיו של קיסינג'ר בשנות ה-70 הוא שהוא פעל מתוך נקודת מבט של מעצמה אמריקנית. הוא חש בהזדמנות היסטורית להרחיק את מצרים מברית המועצות ולדחוק את מוסקבה מהמזרח התיכון, ואז להתחיל בתהליך של הנעת מצרים לעבר יחסי נורמליזציה עם ישראל והמערב.

קיסינג'ר הגדיר זאת כיעד אסטרטגי מרכזי לביטחון ישראל  נושא שקרוב אליו, ולמעמדה הגלובלי של אמריקה  נושא שהוא ראה כאחריותו העיקרית.

קיסינג'ר עצר את ישראל מלהשמיד את הארמיה השלישית של מצרים בסיני, וחתר לוויתורים טריטוריאליים מצד ישראל שיפתחו את הדלת למשא ומתן ישיר, הראשון אי פעם, בין מדינה ערבית לישראל. אף שהיה נוקשה מאוד עם מנהיגים ישראליים, קיסינג'ר מעולם לא התעלם מהאינטרסים המרכזיים של ישראל. אולי ניקסון היה עושה זאת, אבל קיסינג'ר כיבד את ישראל.

והכי חשוב  קיסינג'ר הוא אדם הרואה את הנולד. ביקורו הנועז של אנואר סאדאת בירושלים ב-1977 והסכם השלום בין מצרים לישראל בשנת 1979 לא היו מתממשים לעולם אלמלא הדיפלומטיה המשולשת של קיסינג'ר בשנים 1973-1975. בפרספקטיבה היסטורית גדולה, קיסינג'ר פעל בחוכמה.

הרקע האישי של קיסינג'ר ומהלך הקריירה שלו מרתקים. הוא הגיע לארה"ב בשנת 1938 בגיל 15, כנער פליט יהודי מגרמניה הנאצית, וטיפס מעלה לעמדת האישיות הבכירה ביותר במדיניות החוץ של ארה"ב, כאשר שימש כיועץ לביטחון לאומי וכמזכיר המדינה לנשיאים האמריקנים ניקסון ופורד.

קיסינג'ר גיבש את מדיניות ה"דטאנט" כלפי ברית המועצות, הוביל התקרבות דיפלומטית לסין, עזר להביא לסיום מלחמת וייטנאם (ועל כך זכה בפרס נובל לשלום לצד לה דוק ת'ו מצפון וייטנאם), וכאמור יצר את התשתית להסכם שלום ישראלי-ערבי לאחר מלחמת יום כיפור.

ספריו המלומדים הם חובה עבור כל מי שלומד מדינאות, החל מ-*A World Restored* (על קונגרס וינה שהביא לסיום מלחמות נפוליאון), דרך שלושת כרכי זיכרונותיו על שירותו בממשל, ועד לספריו האחרוניםDiplomacy, World Order, Crisis, On China, וכן Leadership:Six Studies in World Strategy.

כל אלה השאירו אותו בחזית השיח על נושאים בינלאומיים, ומנהיגים עולמיים עדיין עולים לרגל

למשרדו בניו יורק. במפגשים הללו, קיסינג'ר מקדם השקפה אסטרטגית של ריאל-פוליטיק.

לדוגמה, במהלך השנה האחרונה הוא הביע דאגה מסנקציות מערביות חמורות מדי שעלולות להוביל להתפרקות רוסיה  מצב שיהפוך לסיוט ביטחוני עולמי בהתחשב בנשק הגרעיני שלה. קיסינג'ר הציע שאף על פי שלנשיא רוסיה ולדימיר פוטין לא מגיע להישאר בטריטוריה שהושגה שלא כדין, הדרך לסיים את המלחמה באוקראינה היא באמצעות השגת "מאזן של חוסר שביעות רצון", ולפיו רוסיה תמשיך להחזיק בסבסטופול ואוקראינה תצטרף לנאט"ו.

בענייני המזרח התיכון, קיסינג'ר היה ונשאר מבקר של הסכם הגרעין של הנשיא אובמה עם איראן. הוא מודאג מהשאיפות ההגמוניות של טהרן ומתוכנית הטילים הבליסטיים שלה. הוא תומך בהסכמי אברהם, ומאמין שעל וושינגטון להתאמץ כדי להביא את סעודיה למעגל השלום עם ישראל. עם זאת, הוא מודע לאנטישמיות האסלאמית העמוקה בריאד (האנטישמיות הזו הייתה נוכחת היטב כאשר קיסינג'ר ניהל את הקשרים עם הסעודים בשנות השבעים). קיסינג'ר גם מודאג לגבי רצונה של סעודיה בתוכנית העשרה גרעינית.

בשמונה שעות השיחה עם עורכי מגזין ה"אקונומיסט" לציון יום הולדתו ה-100 במאי השנה הזהיר קיסינג'ר מהחדירה של הסינים והרוסים לאסיה, אירופה והמזרח התיכון על חשבון ההנהגה האמריקנית, עקב "המצב המסוכן של היעדר מטרה אסטרטגית במדיניות החוץ של ארה"ב".

הוא גם הביע דאגה מכך ש"התפיסה המשותפת (של כל הצדדים בפוליטיקה האמריקנית) של הערך האמריקני אבדה. כדי להחזיק בהשקפה אסטרטגית, צריך אמונה במדינה שלך". במקום זאת, הוא רמז, החינוך הדמוקרטי/ליברלי "מתבוסס בתוך הרגעים האפלים ביותר של אמריקה". (מומלץ לקרוא את תמליל השיחה בן 20,000 המילים באקונומיסט.)

לאחרונה, קיסינג'ר טרוד בעתיד האנושי בעידן של בינה מלאכותית ("בינה מלאכותית יוצרת"), שבו מכונות מתקדמות משתלטות על תהליכי קבלת ההחלטות הקשורים להרתעה ולוחמה גרעינית  ללא נורמות אתיות או פילוסופיות. הוא גם חושש מכך שבינה מלאכותית תגביר את היריבות בין סין לאמריקה. "אנחנו בדרך לעימות בין מעצמות גדולות", הוא מזהיר.

בעיני חלק מהיהודים האמריקנים, עצם אזכור שמו של קיסינג'ר מעורר בוז, בעיקר בגלל התנגדותו לתיקון ג'קסון-ואניק, שהיה חיוני להפעלת לחץ על ברית המועצות לאפשר יציאת יהודים בשנות ה-70 של המאה הקודמת. קיסינג'ר יעץ לניקסון כי "הגירת יהודים מברית המועצות אינה מטרה של מדיניות החוץ האמריקנית". הוא וניקסון לא אהבו את ההתערבות של הקונגרס (או של הקהילה היהודית, או של גורמים אחרים) במדיניות החוץ, בייחוד לא במדיניות הדטאנט, שהייתה מטרה מרכזית של הממשל.

אני חושב שקיסינג'ר טעה בדחיקת ההיבט של זכויות האדם בכל הקשור לברית המועצות. היה עליו לתמוך בתנועה לשחרור יהודי ברית המועצות, למרות הדטאנט. קיסינג'ר טעה גם כאשר

שמר על שתיקה מול ההתבטאויות האנטישמיות של ניקסון. למרבה הצער, בעניינים אלה קיסינג'ר מעולם לא הביע חרטה.

ולמרות זאת, אין להכחיש כי קיסינג'ר הוא אחד המומחים והתאורטיקנים הגדולים למדיניות חוץ בעידן המודרני. הוא תרם תרומה עצומה לדיפלומטיה האמריקנית ולביטחון המזרח התיכון, וגם לביטחונה של ישראל, ועל כך הוא זכאי לאיחולים ביום השנה ה-50 למלחמת יום כיפור.

פורסם ב-מקור ראשון 03.10.2023. מאמר המקור פורסם באנגלית ב-ג'רוזלם פוסט 25.05.2023 וב-ישראל היום 28.05.2023.